

New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EiSSN 2181-2187

11 (73) 2024

**Сопредседатели редакционной
коллегии:**

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:

М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЬЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОВЕВ
С.А.ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОВЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Д.А. ХАСАНОВА
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н. ГУСЕЙНОВА (Азербайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

**ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН
НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ
NEW DAY IN MEDICINE**

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

11 (73)

2024

ноябрь

www.bsmi.uz

https://newdaymedicine.com E:

ndmuz@mail.ru

Тел: +99890 8061882

Received: 20.10.2024, Accepted: 02.11.2024, Published: 10.11.2024

UDK 631.574/577:633.39

O‘ZBEKISTONDA YOPIQ IQLIM SHAROITIDA MEVA-SABZAVOTLARNI YE‘TISH TIRISHNING MEHNAT GIGIENIK ASOSLARI

Berdiev Umidjon Azimovich <https://orcid.org/0009-0008-7960-9762>

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O‘zbekiston, Buxoro, st. A. Navoiy. 1
Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ *Rezyume*

O‘zbekiston Respublikasi yopiq iqlim sharoitida sabzavotlarni yetishtirishda mehnat gigiyenasi muammolari va ularni sog‘lomlashtirishning chora-tadbirlari iborat.

Kalit so‘zlar: Yopiq iqlim sharoitida sabzavotlarni yetishtirishda maxsulotlarni, qayta ishlash, eksport, klaster, kooperatsiya, samaradorlik, qiymati.

ГИГИЕНА ТРУДА ПРИ ВЫРАЩИВАНИИ ФРУКТОВ И ОВОЩЕЙ В УСЛОВИЯХ КОМНАТНОГО КЛИМАТА В УЗБЕКИСТАНЕ

Бердиев Умиджон Азимович <https://orcid.org/0009-0008-7960-9762>

Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан,
г. Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ *Резюме*

Проблемы гигиены труда при выращивании овощей в закрытых климатических условиях Республики Узбекистан и меры их улучшения.

Ключевые слова: производство, переработка, экспорт, кластер, кооперация, эффективность, ценность при выращивании овощей в условиях закрытого климата.

LABOR HYGIENE PRINCIPLES OF GROWING FRUITS AND VEGETABLES UNDER INDOOR CLIMATE CONDITIONS IN UZBEKISTAN

Berdiev Umidjon Azimovich <https://orcid.org/0009-0008-7960-9762>

Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, Uzbekistan, Bukhara, st. A. Navoi. 1
Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ *Resume*

The problems of labor hygiene in the cultivation of vegetables in closed climatic conditions of the Republic of Uzbekistan and the measures of their improvement.

Key words: production, processing, export, cluster, cooperation, efficiency, value in the cultivation of vegetables in indoor climate conditions.

Dolzarbligi

O‘zbekiston Respublikasi prezidentining 2016-yil 19-sentabrdagi “meva-sabzavot, uzum va poliz mahsulotlarini eksport qilishni rag‘batlantirishga doir qo‘shimcha chora – tadbirlari to‘g‘risida”gi PK 2603 – sonli farmoni, 2017- yil 9-oktabrdagi “fermer, dehqon xo‘jaliklari, tomorqa yer egalari huquq va erkinliklarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” gi UP 5199-sonli farmoni, 2019-yil 29-martdagi “Meva-sabzavot yetishtirishni jadallashtirish to‘g‘risida”gi PK-2903 sonli qarorlari asosida qishloq aholi punktlari nafaqat iqtisodiy jihatdan rivojlantirishda, balki ularning madaniy saviyasi ham o‘smoqda. Bunday sharoitda O‘zbekiston aholisini yil davomida ho‘l meva va sabzavotlar bilan ta‘minlash va mamlakatimizning eksport salohiyatini kuchaytirish maqsadida issiqxona sharoitida meva va sabzavotlar yetishtirilishi avj oldirilmoqda.

Issiqxona sharoitida sabzavot mahsulotlari yetishtiruvchi fermer xo'jaliklari, shaxsiy tomorqa egalarning soni kundan kunga ko'payib bormoqda. Meva va sabzavotlar ko'chatlari maxsus tashkillashtirilgan kultivatsion inshootlarda – issiqxonalarda yetishtiriladi. Issiqxonada barcha agrotexnik jarayonlar qo'lda bajariladi. Demak, issiqxona sharoitlarining ayrim tarmoqlari avtomatlashtirilganiga qaramasdan, bu inshootlarda ishlaydigan ishchilarning mehnat sharoiti og'irligi saqlanib olinmoqda.

Issiqxonalarda qish va bahor oylarida mikroiklim komponentlari (harorat namlik) belgilangan me'yorga to'g'ri kelmaydi. Shuningdek, issiqxona sharoitida barcha agro-texnik jarayonlar butun mavsum davomida ishchilarga kimyoviy omillar (uglerod oksidi, azot oksidi, farmaldegid) doimiy ta'sir etib turadi.

Issiqxonalarda sabzavot mahsulotlari yetishtirishda agrotexnika va texnologiyalarining jadalligi, inshootdagi mikroiklim sharoiti o'simliklarning zararkunanda va kasalliklarning paydo bo'lishiga imkoniyat yaratadi. Issiqxona sharoitida ishlatilgan pestitsidlar miqdori va zararli karrasi ochiq sharoitdan ko'ra yuqoriroq bo'ladi. Bundan kelib chiqib shuni ta'kidlash joizki, issiqxona sharoitida mehnat qilayotgan ishchilarga og'ir jismoniy bosim, noqulay mikroiklim, kimyoviy omillar va biologik omillar salbiy ta'sir etadi. Issiqxona sharoitida sabzavotlarni yetishtirishning mehnat sharoitini yaxshilash va sog'lomlashtirishni taqozo qiladi. Ushbu ilmiy izlanish aynan shunday muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan.

Ilmiy ishning maqsadi: Issiqxona sharoitida meva va sabzavotlar yetishtirilishida ishtirok etadigan ishchilarga ta'sir etadigan salbiy omillarni aniqlash va ulardan muhoafaza qilish chora-tadbirlarni ishlab chiqish.

Ilmiy izlanishning vazifalari:

- Issiqxona sharoitida meva va sabzavotlar yetishtirilishining agrotexnik va texnologik jarayonlarni gigiyenik baholash;
- Yopiq usulda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiradigan mehnat sharoitini xronometraj qilish;
- Issiqxona agrotexnikasi sharoitida paydo bo'ladigan fizikaviy (harorat,namlik), kimyoviy (uglerod oksidi, azot oksidi, farmaldegid,pestitsidlar), biologik (bakteriya,zamburug'lar, gelmintlar) va laboratoriya tekshirishlari asosida baho berish;
- Issiqxona sharoitida mehnat qilayotgan ishchilar sog'ligini muhofaza qilish chora-tadbirlarini ishlab chiqish.

Tekshirish obyektlari. Ilmiy tekshirishlar issiq xonalarda amalga oshiriladi. Tekshirishlarda sanitar tasnifiy, fizikaviy, kimyoviy, biologik va analitik usullar qo'llaniladi.

Kutiladigan ilmiy yangilik. Birinchilardan bo'lib sabzavot va mevalarni yopiq usulda yetishtirishda ishchilarga ta'sir etadigan zararli omillarning turi va miqdori aniqlanadi. Ular ta'sirida ishchilar organizmida paydo bo'ladigan patologiyalar gigiyenik jihatdan asoslanadi. Shuningdek, yopiq sharoitda meva va sabzavotlar agrotexnikasi mehnat sharoitlari sog'lomlashtiriladi.

Natija va tahlillar

Ekin o'stiriladigan qurilmalar ichida talabga to'liq javob beradigan sharoitni yaratish ochiq maydonga nisbatan 5-20 marta ko'p sifatli hosil olishni ta'minlaydi. Yil mobaynida issiqxonada bir maydonda 2-4 ekinni o'stirish yalpi hosilni yanada ko'paytiradi. Shu bilan birga issiqxonalarni qurishda katta mablag', ish kuchi sarflanadi, bu o'z navbatida u yerda yetishtirilgan sabzavot hosili tannarxini ochiq maydonda yetishtirilganga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'lishiga sabab bo'ladi. Himoyalangan yer sabzavotchiligining xususiyatlariga shuningdek, u egallagan maydonning katta bo'lmasligi va u yerga ularni ixcham joylashtirilishi; kultivatsion qurilmalarni issiqlik va sug'orish manbalariga yaqin joylashtirish; ekin o'stiriladigan binolardan nihoyatda jadal foydalanish; ishlab chiqarishda qo'l mehnatini ko'p talab qiladigan jarayonlarni mexanizatsiyalashtirish va avtomatlashtirish bilan qo'shib olib borish, mehnatni tashkil etishning o'ziga xos shakllarini tadbir etish; mikroiklim sharoitini yaratib beradigan hamda murakab ishlab chiqarish jarayonlarida foydalanadigan uskuna va jihozlardan samarali foydalanish bilimiga ega bo'lgan yuqori malakali ishchilar bilan ta'minlangan bo'lishidir.

Himoyalangan yer sabzavotchiligi o'zining vazifasi va xususiyatlariga ega bo'lishi bilan birga, u ochiq yer sabzavotchiligi bilan ishlab chiqarish bo'yicha chambarchas bog'langan. Ular quyidagilardan iborat: himoyalangan yerda dalaga o'tqazish uchun ko,,chat yetishtiriladi; himoyalangan yer inshooti biologik usulda isitilsa ochiq dala uchun qo'shimcha chirindi yetkazib beruvchi vazifasini bajaradi. Ochiq dalada o'z navbatida himoyalangan yerda yetiltirib va tezlashtirib o'stirish uchun o'tkaziladigan material tayyorlanadi. Shuningdek, ochiq dala to'liq yetiltirib olish uchun mevalar yetkazib beradi. Ochiq maydonda issiqxona uchun tuproq aralashmasi ayrim komponentlari tayyorlanadi. Ochiq va himoyalangan yer sabzavotchiligini bir-biriga to,,g,,ri bog,,lagan holda olib borilsa, yil mobaynida bir xil ishlab chiqarish jarayoniga erishish mumkin, bu ishchi kuchiga talabni tenglashtirish va hosilni uzluksiz chiqishini ta'minlaydi. Shu bilan birga sabzavot hosilini yetishtirishga va ochiq dala uchun sabzavot ko'chatintayyorlab berishga ixtisoslashgan yirik issiqxona kombinatlari va ayrim issiqxonalar ishlari yuqori samara berishligi amalda isbotlangan.

Xulosa

Buxoro viloyatida 2019-2023 yillarda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash bo'yicha yangi korxonalar qurish, amaldagilarini rekonstruksiya va modernizatsiya qilish, yarim tayyor va tayyor oziq-ovqat mahsulotlari, qadoqlash materiallari ishlab chiqarish dasturi doirasida issiqxonaga Janubiy Koreyada ishlab chiqarilgan yuqori samaradorlikka ega zamonaviy uskunalar keltirib o'rnatilganligi viloyatda bu sohani rivojlantirish amaliy ahamiyatga ega ekanligidan dalolat beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-sonli Farmoni. "Ekonomika i sotsium" 2023;4(107):1 www.iupr.ru 605
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 martdagi "O'zbekiston Respublikasida meva-sabzavotchilikni jadal rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 14 martdagi "Meva sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 11 dekabrda "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish, sohada qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga doir qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
5. Inobatov A. O'zbekistonda uzumchilik sohasini rivojlantirishning iqtisodiy asoslari Biznes-daily.uz 11.11.2019.
6. Xasanov S. O'zbekistonda meva-sabzavotlikni rivojlantirish tendensiyalari va istiqbollari "Ekonomicheskoe obozrenie" jurnali 2020 yil 6 (246)-son.
7. agrobusiness.ru
8. uzexport.com
9. uzex.com
10. stat.uz
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги "2022-2026 йилларда Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида" ПФ-60-сонли Фармони. "Экономика и социум" №4(107)-1 2023 www.iupr.ru 605
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 мартдаги "Ўзбекистон Республикасида мева-сабзавотчиликни жадал ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги фармони.
13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 14 мартдаги "Мева сабзавотчилик соҳасида қишлоқ хўжалиги кооперациясини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 декабрдаги "Мева-сабзавотчилик ва узумчилик тармоғини янада ривожлантириш, соҳада қўшилган қиймат зanjирини яратишга доир қўшимча чора тадбирлар тўғрисида"ги қарори.
15. Инобатов А. Ўзбекистонда узумчилик соҳасини ривожлантиришнинг иқтисодий асослари Biznes-daily.uz 11.11.2019.
16. Хасанов С. Ўзбекистонда мева-сабзавотчиликни ривожлантириш тенденциялари ва истикболлари "Экономическое обозрение" журналы 2020 йил 6 (246)-сон.
17. agrobusiness.ru 8. uzexport.com 9. uzex.com 10. stat.uz

Qabul qilingan sana 20.10.2024